

Videnskabsteoretiske perspektiver på projekt Forældre som Ressource

---

Iben Jensen, professor, Aalborg Universitet

Forældre som Ressource har nået sin afslutning og det er nu tiden, at jeg fra et fagligt perspektiv går ind og diskuterer projektet¹. Formålet med artiklen er at diskutere projekt Forældre som Ressource fra forskellige videnskabsteoretiske perspektiver. Hvordan kan man forstå betegnelsen ressourcer, når ressourcesvag og ressourcestærk er en omskrivning af klassetilhørsforhold? Hvordan ville man kunne se projektet, hvis man så på det med Michel Foucaults blik? Hvordan ville man kunne se projektet, hvis man arbejdede med Pierre Bourdieus sociologi? Hvis man var praksisteoretiker?

Hensigten med at diskutere de forskellige videnskabsteoretiske perspektiver på projektet er dels at skabe større opmærksomhed på de problemstillinger de rejser, og dels at inspirere til videre arbejde ud fra de forskellige perspektiver. For klarhedens skyld har jeg valgt at fokusere på en enkelt type aktiviteter i projektet: Hjemme-opgaver som skal løses sammen med forældrene.

Kort beskrivelse af hjemmeopgaven: Læreren giver børnene en opgave med hjem, som er relateret til det emne, der arbejdes med. Opgaven kan fx være: Skriv en personkarakteristik af en i familien, mål jeres mindste og største stol? Hvilke fisk spiser I hjemme hos jer? En fortælling om forældrenes barndom?

---

¹ Jeg har været følgeforsker på Forældre som Ressource, hvor mine forskningsopgaver har været at foretage løbende evaluering og at sikre, at de undersøgelser, der blev foretaget, levede op til videnskabelige kriterier.

Der opstilles visse kriterier for udarbejdelsen af opgaven (se undervisningsvejledning). Det er lærerens opgave at have udviklet en didaktik i forhold til elevernes tilbagemelding, ligesom læreren skal sikre, at der ikke er nogle rigtige og forkerte svar på opgaverne, og at alle opgaver skal indeholde noget, der er relevant og rigtigt i netop dette hjem. Opgaverne kan løses på det sprog i familien som beherskes bedst.

Læreren har en helt central rolle i forløbet. Der er således ikke tale om, at ansvaret for barnets læring flyttes til forældrene, men derimod om at læreren udformer fagligt baserede spørgsmål, og har gennemtænkt en didaktik, så alle familier har forudsætning for at besvare spørgsmålene i forhold til de opstillede kriterier.

Artiklens struktur er enkel. Efter denne indledning præsenteres og diskuteres de forskellige perspektiver på hjemmeopgaver – hvorefter der samles op i en afsluttende diskussion.

Forældre som ressource

Som titel på en projektansøgning er Forældre som Ressource god, fordi den indikerer, at vi i dette projekt, ser alle forældre som ressourcer for deres børn. Teoretisk er titlen mere problematisk fordi en af de stærkeste diskurser i folkeskolen iflg. Laura Gilliam (2012) er inddeling af familier i ressourcestærke og ressource svage familier. Lærerne i Gilliams undersøgelse understreger, at begreberne ikke kun henviser til økonomiske ressourcer, men til familiens sociale, følelsesmæssige og tidsmæssige ressourcer (Gilliam 2012: 168)

Med til diskurser hører også, at lærerne kategoriserede familierne på baggrund af elevernes præstation. Klarer barnet sig *ikke* godt i skolen, associerer lærerne i Gilliams undersøgelse eleverne med en ressource svag familie. Klarer barnet sig godt, ses familien som ressourcestærk – uanset økonomiske ressourcer.

Man taler ikke om klasseforskelle i Danmark. Men som Stine Faber har vist i et større forskningsprojekt om klasse (Faber 2008), bruger man andre ord som stedfortrædende for klasse. Ressourcer er et af de ord, der anvendes mest i stedet for ordet klasse.

At tale om forældre som ressource for børnenes læring tager sit afsæt i denne diskurs.

I projektet har vi såvel teoretisk som praktisk forsøgt at undgå dikotomien mellem stærke og svage ved dels at tage afsæt i Aksel Honneths forståelse af anerkendelse som en basalt behov for både børn og voksne, og dels ved at tage udgangspunkt i, at alle børns mest betydningsfulde voksne er deres forældre. På den måde trækker projektet på den mest fundamentale opfattelse af børns rettigheder og behov for anerkendelse. Børnene har behov for at blive anerkendt, men også for at kunne anerkende deres forældre i relation til skolearbejdet.

Set i forhold til Gilliams undersøgelse der viser at lærerne konstruerer forestillinger og kategoriserer på baggrund af elevernes evne til at tilpasse sig skolens krav, giver disse hjemmeopgaver en værdifuld metode til at give lærerne ny viden om forældrene.

Disciplinering af forældre

Hanne Knudsen præsenterer i bogen *"Har vi en aftale"* (2010) en historisk analyse af forældresamarbejde i Danmark gennem tiden. I periode fra 1814/1900 hverken forventes eller ønskes det at forældrene har indflydelse på skolen. Der hersker en *pligtdiskurs*, karakteriseret ved ret, pligt og disciplin. (Forældre har pligt til at sende deres børn i skole). I 1950'erne følger en *opbakningsdiskurs*, hvor man i samarbejdet lægger vægt på tillid, på undervisningen og på barnets udvikling. I 1970 opstår en *deltagende diskurs*, hvor man lægger vægt på fællesskab, social lighed og demokrati. Denne følges i 1980 op af en *brugerdiskurs*, hvor der lægges vægt på service, kvalitet, ledelse og omstilling. Endelig ser Knudsen omkring 2000 opdukken af en *ansvarsdiskurs*, hvor hovedvægten i samarbejdet ligger på ansvar, motivation og læring (Knudsen 2010).

Knudsen peger således på, at der i dag omkring år 2000 lægges større pres på at forældre skal tage ansvar i skole-hjem-samarbejdet. Samtidig peger Knudsen på, at der er uklare forventninger til hvad lærerne skal gøre, hvis forældre ikke lever op til det ansvar som skolen som institution pålægger dem. Knudsen taler derfor om umulighedsbetingelser for skole-hjem-samarbejdet.

Hanne Knudsens diskursanalyse er inspireret af Michel Foucault. Den historiske diskursanalyse kan være med til at pege på sammenhæng mellem tid og tiltag i skolen. Man ville med Foucaults blik kunne placere initiativer med hjemme-lektier som endnu et tiltag, hvor man lagde mere ansvar

over på forældrene. Som sagt er det ikke sådan projektet er tænkt, fordi det didaktiske ansvar ligger hos lærerne.

Et andet vigtigt input fra Foucault er hans begreber om disciplinering. I forlængelse af den ansvarsdiskurs, som Knudsen peger på, kan man ud fra Foucault sige, at forældrene, der er med i dette projekt og i forældresamarbejde generelt er i gang med at blive disciplineret af skolen til at kunne agere gode lærere for deres børn, så de klarer sig bedre i skolen. Hvor disciplineringen i pligtdiskursen udelukkende var rettet mod børnene er den med ansvarsdiskursen entydigt rettet mod forældrene. (I 1970'erne var udviklingen i modsætning hertil samfundets ansvar).

Derfor er det igen vigtigt at understrege at hjemmeopgaven *er misforstået* hvis det er forældrene, der lærer børnene at måle en stol. Opgaven er at forældre og børn sammen måler denne stol eller snakker om hvilke fisk de spiser. Det er således kommunikationen, der er det bærende element, idet den bidrager til børnenes læring.

Udøvelse af symbolsk vold

Pierre Bourdieus arbejde har haft stor indflydelse både indenfor sociologi og læring. Symbolsk vold er et af hans centrale begreber. Man udøver symbolsk vold, når man påfører andre personer bestemte meninger og betydninger, på en måde hvor man har skjult de objektive magtrelationer. (se endvidere kapitlet om symbolsk vold i Bourdieu og Wacquant 1992: 126)

Man kan sige, at eleverne og deres forældre udsættes for symbolsk vold, fordi det er lærerne der både kræver og definerer, hvad elever og forældre skal foretage sig i deres fritid. Derfor er det vigtigt at læreren kun stiller opgaver, som af læreren kan løses med respekt for andre måder at handle i hverdagen.

Mere information om familiens sociale position i klassen

Valg af opgaveemne er afgørende for, hvordan hjemmeopgaverne kommer til at fungere. Hvis man vælger et emne for opgaven, som har klare referencer til enten historiske (fx 2. verdenskrig) eller sociokulturelle forskelle (krigstraumer, arbejdsløshed) eller aktiviteter som er afhængige af økonomi som fx: Hvor tager I på ferie?, vil man i en socialt differentieret klasse få svar, der er meget forskellige. Læreren kan arbejde på at få denne diversitet i klassen frem, men ser vi på det

med Bourdieus øjne, er det naivt at tro, at elever (fra en vis alder) ikke kategoriserer sig selv og hinanden i forhold til de sociale strukturer som økonomi, arbejde og ferieomkostninger.

Bourdieus perspektiv minder os om at alt skolearbejde vil foregå i en social kontekst, hvor eleverne sorteres efter social position. Hver gang en elev åbner munden (ordforråd, intonation, sociolekt), bruger sine hænder eller bevæger sin krop, fortælles en historie om dennes sociale position. Denne information vil altid være til stede i skolen og i forbindelse med denne type hjemmearbejde.

Hjemmeopgaven vil bringe *mere* familie ind i skolen og dermed forstærke klassens viden om den enkeltes sociale position. Men denne viden kan også udnyttes positivt, så fordomme og forforståelser om, hvad andre livsformer betyder, kan aflives. Folkeskolen kan dermed være med til at genskabe den viden om hinanden, som er en af de grundlæggende tanker: At det var en folkets skole. Det kræver, at læreren formår at skabe nysgerrighed og respekt omkring alles stolthed over egne forældre og egen livsform.

Praksisteori

Fra et postkulturelt perspektiv kan projektet beskrives som et forsøg på at forandre praksis (skole-hjem-samarbejde) for at opnå et fagligt mål: at få flest mulige elever til at forbinde det de lærer i skolen med deres hverdag hjemme og at udnytte forældrene som en ressource i denne del af elevernes læring.

Den nye praksis inkluderer, at lærerne forbereder en faglig opgave. Eleverne tager opgaven med hjem og løser den sammen med deres forældre. Bag denne praksis ligger nogle skrevne regler om at der skal gennemføres forældresamarbejde på skolen. Læreren udformer opgaverne på baggrund af nogle skrevne regler, og læreren udvikler selv nogle skrevne regler for opgaven som forældre og elever skal følge. De uformelle regler i forbindelse med opgaven kan være, hvor meget der skal gøres ud af opgaven (se endvidere om praksisteori Jensen 2013: 45-47).

Det er et mål for læreren at de uformelle regler mindskes mest muligt. Målet for praksissen er som sagt, at eleverne fagligt skal kunne forbinde læring mellem skole og hjem. Ifølge det postkulturelle perspektiv gennemskæres enhver praksis af magtakser i samfund og i lokale felter. De relevante felter i dette tilfælde kan være strukturer som etnicitet, køn, indkomst og uddannelse – men det

kan også være engagement, tidsforbrug, kreativitet. De forskellige kategorier vil væve sig sammen, og det er derfor ikke forudsigeligt hvordan praksis kommer til at indgå i børnenes positioner.

Praksisteori kan være med til at udpege, hvor mange uskrevne regler, der ligger i beskrivelsen af hjemmeopgaven. Målet er at sikre at de formelle regler er de reelle regler, så der reelt ikke er forkerte måder at løse opgaven på.

Det postkulturelle kan understrege at skole-hjem-samarbejde og hjemmeopgaver altid vil være påvirket af magtrelationer, men også at man har mulighed for at udforme reglerne for praksis i en sådan retning, at det der giver prestige (kapital) i besvarelsen er engagement, kreativitet og ny viden og ikke er relateret til de formelle strukturer. I en 6. klasse skulle eleverne fx bede deres forældre fortælle en historie fra deres barndom, hvorefter eleverne skulle referere historien skriftligt som en historisk fortælling. I en sådan hjemmeopgave vil de bedste historier ikke være knyttet til fx økonomi eller etnicitet, men rumme mulighed for kreativitet og ny viden i klassen.

Refleksioner efter kritiske stemmer

De teoretiske perspektiver på dette udviklingsprojekt har i mine øjne gjort det tydeligt, at projektet på den ene side er et barn af sin tid i forhold til forældreinddragelse og ansvar. Projektet bygger på forskning, der peger på at forældrenes engagement i skolearbejdet er det allervigtigste for børns læring (Charles Desforges). Der er heller ikke tvivl om, at man både vil kunne pege på disciplinering af forældrene, heller ikke om at der overordnet er tale om en form for symbolsk vold. Men projektet adskiller sig samtidig fra tidligere projekter ved at arbejde konsekvent med anerkendelse af både børn og voksne, og ikke mindst med fastholdelse af at det er lærerens ansvar at udvikle en didaktik, der sikrer at der er et bevidst fagligt mål med forældresamarbejdet. Lærerne er ansvarlige for at den nye viden om elevernes sociale position, som hjemmeopgaverne bringer ind, enten minimeres ved at finde 'neutrale emner' (mål jeres største og mindste stol), eller ved at have som delmål at skabe fællesskab i klassen ved at øge kendskab til sociale grupper, der er forskellige fra en selv.

I de øvrige artikler bringes eksempler på forløb, som vi mener, lever op til ideen med projektet.

Litteratur:

Bourdieu, Pierre og Loic Wacquant (1992): *Refleksiv sociologi – mål og midler*. København: Hans Reitzels Forlag.

Charles Desforge : (2003) *The Impact of Parental Involvement Parental Support and Family Education on Pupil Achievement and Adjustment: A literature Review*.(Department for Education and Skills (<http://www.thelizlibrary.org/liz/parenting-and-educational-achievement.pdf>))

Faber, Stine Thidemann (2008): *På jagt efter klasse*. PhD.-afhandling, Institut for Socialt arbejde og Organisation, Aalborg Universitet.

Gilliam, Laura (2012): "Den umulige klasse – Skolens identitetslektioner for ressourcesvage børn " i Gilliam, Laura og Eva Gulløv (red). *Civiliserende institutioner – Om idealer og distinktioner i opdragelse*. Aarhus. Aarhus Universitetsforlag.

Jensen, Iben (2014): *Grundbog i Kulturforståelse* 2. udgave. Frederiksberg. Samfundslitteratur.

Knudsen, Hanne (2010): *Har vi en aftale? - magt og ansvar i mødet mellem folkeskole og familie*. Nyt fra Samfundsvidenskaberne